

6. संस्कृतनाटकों के स्वरूप का वर्णन कीजिए। (1×15=15)

Discuss the nature of Sanskrit drama.

अथवा / OR

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए :

Write short notes on any two of the following :

शूद्रक, श्रीहर्ष, कालिदास, विशाखदत्त

[This question paper contains 8 printed pages.]

27.12.2023(M)
Your Roll No.....

Sr. No. of Question Paper : 5242

G

Unique Paper Code : 12131301

Name of the Paper : Classical Sanskrit Literature

Name of the Course : B.A. (H) Sanskrit - Core

Semester : III

Duration : 3 Hours

Maximum Marks : 75

Instructions for Candidates

1. Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.
2. Unless otherwise required in a question answers should be written either in Sanskrit or in Hindi or in English, but the same medium should be used throughout the paper.
3. Answer all questions.

छात्रों के लिए निर्देश

1. इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए।

2. अन्यथा आवश्यक न होने पर, इस प्रश्नपत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिए, लेकिन सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए।
3. सभी प्रश्नों के उत्तर दीजिए।

1. निम्नलिखित का अनुवाद कीजिए : (3×4=12)

Translate the following :

(क) अनाहारे तुल्यः प्रततरुदितक्षामवदनः

शरीरे संस्कारं नृपतिसमदुःखं परिवहन् ।

दिवा वा रात्रौ वा परिचरति यत्नैर्नरपतिं

नृपः प्राणान्सद्यस्त्यजति यदि तस्याप्युपरमः ॥

अथवा / OR

किं वक्ष्यतीति हृदयं परिशङ्कितं मे

कन्या मयाप्यपहृता न च रक्षिता सा ।

भाग्यैश्च वलैर्महदवाप्तगुणोपघातः

पुत्रः पितुर्जनितरोष इवास्मि भीतः ॥

4. प्रश्न संख्या प्रथम के रेखांकित पदों से किन्हीं चार पर व्याकरणात्मक टिप्पणी कीजिए। (2×4=8)

Write grammatical notes on any **four** of the underlined word from the question number one.

5. राक्षस के द्वारा चन्द्रगुप्त को मारने के लिए प्रयुक्त विविध उपायों का वर्णन कीजिए। (1×15=15)

Describe the various plans that were executed by Raksasa in attempts to kill Chandragupta.

अथवा / OR

‘स्वप्नवासवदत्तम्’ नाटक के नामकरण पर प्रकाश डालते हुए ब्रह्मचारी के आगमन का महत्व समझाइए।

While throwing the light on the name of the drama ‘Svapnavasavadattam’ explain the importance of arrival of Brahmachari.

अथवा / OR

अभिज्ञानशाकुन्तलम् के चतुर्थ अंक का महत्व बताइए।

Bring out the importance of the fourth act of ‘Abhijnanasakuntalam’.

P.T.O.

ये याताः किमपि प्रथार्य हृदये पूर्वं गता एव ते
 ये तिष्ठन्ति भवन्तु तेऽपि गमने कामं प्रकामोद्यमाः ।
 एका केवलमेव साधनविधौ सेनाशतेभ्योऽधिका
 नन्दोन्मूलनदृष्टवीर्यमहिमा बुद्धिस्तु मा गान्मम ॥

3. निम्नलिखित में से किसी एक की संस्कृत में व्याख्या कीजिए :
 (1×7=7)

Explain any **one** of the following in **Sanskrit** :

चीयते बालिशस्यापि सत्क्षेत्रपतिता कृषिः ।
 न शालेः स्तम्बकारिता वस्तुगुणमपेक्षते ॥

अथवा / OR

गच्छति पुरः शरीरं धावति पश्चादसंस्तुतं चेतः ।
 चीनांशुकमिव केतोः प्रतिवातं नीयमानस्य ॥

अथवा / OR

कातरा येऽप्यशक्ता वा नोत्साहस्तेषु जायते ।
 प्रायेण हि नरेन्द्रश्रीः सोत्साहैरेव भुज्यते ॥

(ख) या सृष्टिः स्रष्टुराद्या, बहति विधिहुतं या हविर्या च होत्री
 ये द्वे काल विधत्तः श्रुतिविषयगुणा या स्थिता व्याप्य विश्वम् ।
 यामाहुः सर्वबीजप्रकृतिरिति यया प्राणिनः प्राणवन्तः
 प्रत्यक्षाभिः प्रपन्नस्तनुभिरवतु वस्ताभिरष्टाभिरीशः ॥

अथवा / OR

अभिजनवतो भर्तुः श्लाघ्ये स्थिता गृहिणीपदे
 विभवगुरुभिः कृत्यैस्तस्य प्रतिक्षणमाकुला ।
 तनयमचिरात् प्राचीवार्कं प्रसूय च पावनं
 मम विरहजां न त्वं वत्से ! शुचं गणयिष्यसि ॥

(ग) भेतव्यं नृपतेस्ततः सचिवतो राज्ञस्ततो वल्लभाद्
 अन्येभ्यश्च वसन्ति येऽस्य भवने लब्धप्रसादा विटाः ।
 दैन्यादुन्मुखदर्शनापलपनैः पिण्डार्थमायस्यतः
 सेवां लाघवकारिणीं कृतधियः स्थाने श्ववृत्तिं विदुः ॥

अथवा / OR

कर्णेनेव विषाङ्गनैकपुरुषव्यापादिनी रक्षिता
हन्तुं शक्तिरिवार्जुनं बलवती या चन्द्रगुप्त मया ।
सा विष्णोरिव विष्णुगुप्तहतकस्यात्यन्तिकश्रेयसे
हैडिम्बेयमिवैत्य पर्वतनृपं तद्वध्यमेवावधीत् ॥

2. निम्नलिखित की सप्रसंग व्याख्या कीजिए : (3×6=18)

Explain the following with reference to context :

(क) परिहरतु भवान् नृपापवादं
न परुषमाश्रमवासिषु प्रयोज्यम् ।
नगरपरिभवान् विमोक्तुमेते
वनमभिगम्य मनस्विनो वसन्ति ॥

अथवा / OR

कः कं शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले
रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति ।
एवं लोकस्तुल्यधर्मो वनानां
काले-काले छिद्यते रुह्यते च ॥

(ख) अर्थो हि कन्या परकीय एव
तामद्य संप्रेष्य परिग्रहीतुः ।
जातो ममायं विशदः प्रकामं'
प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा ॥

अथवा / OR

यस्य त्वया व्रणविरोपणमिङ्गुदीनां
तैलं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिविद्धे ।
श्यामाकमुष्टिपरिवर्धितको जहाति
सोऽयं न पुत्रकृतकः पदवीं मृगस्ते ॥

(ग) उपलशकलमेतद्भेदकं गोमयानां
बटुभिरुपहतानां बर्हिषां स्तूपमेतत् ।
शरणमपि समिद्धिः शुष्यमाणाभिराभिः
विनमितपटलान्तं दृश्यते जीर्णकुड्यम् ॥

अथवा / OR